

הבא לסמוך בצד המצר (בבא בתרא יז)

גליון 426

בדרה יז: הבא לסמוך (בורו) בצד המצר, אביי אמר סומך ורבא אמר אינו סומך. בשדה העשויה לבורות דברי הכל אינו סומך. כי פליגי בשדה שאינה עשויה לבורות, אביי אמר סומך דהא אינה עשויה לבורות. רבא אמר אינו סומך דאמר ליה כי היכי דאת אימלכת וחפרת אנא נמי ממלכנא וחפרנא.

איכא דאמרי בשדה שאינה עשויה לבורות דברי הכל סומך. כי פליגי בשדה העשויה לבורות, אביי אמר סומך, אפי' לרבנן דאמרי מרחיקין את האילן מן הבור עשרים וחמש אמה, התם הוא דבעידנא דקא נטע איתא לבור אבל הכא בעידנא דקא חפר ליתא לבור. ורבא אמר אינו סומך, ואפילו לר' יוסי דאמר זה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו, הני מילי התם דבעידנא דקא נטע ליתנהו לשרשיו דמזקי לה לבור אבל הכא אמר ליה כל מרא ומרא דקא מחיית קא מרפית לה לארעאי.

במשנה בריש פירקין (יז). מבואר דלא יחפור בור סמוך לבורו של חבירו. ובגמ' כאן נחלקו אביי ורבא באופן שאחד רוצה לעשות בור כשהשני אין לו בור בחצירו, דלאביי מותר לסמוך בורו עד קצה הגבול, ולרבא חייב להרחיק. ויש שתי לישנות בגמ' האם נחלקו דוקא בשדה שאינה עשויה לבורות אבל בעשויה לבורות לכו"ע צריך להרחיק או שנחלקו בשדה העשויה לבורות אבל באינה עשויה לד"ה סומך.

וכדי להבין ענין נזקי שכנים יש להקדים את דברי הנתיבות (סי' קנה ס"ק יח) דבכל ההרחקות של שכנים מדוע אין בהם דין רגיל של מזיק. וביאר דדין אבות נזיקין הוא לשמור רכושו שלא יזיק אבל אם כדי לשמור יצטרך לבטל שימושו בחצר שלו לא חייביה רחמנא. ולכן בתשמישי דירה וחצר אין חיוב מזיק אלא די ש תקנה מיוחדת על שכנים להתרחק ולמנוע נזק משכנו. (ולכן מהני חזקה בשכנים כי אין כאן דין מזיק דאורי', דעל זה לא היה מועיל שיש לו חזקה אלא היא תקנה מיוחדת להיזהר, ובאופן שהחזיק לא חייבוהו).

אמנם בחי' רבי נחום (עמ' קסט) כתב דמזיקין דלא יחפור דין מזיק אית להו אלא דיסוד דינא דבבא קמא הוא שהמזיק חייב לשמור ממונו שלא יזיק באופן שאין על הניזק להרחיק, שאינו יודע שיוזק אבל בשכנים שיודע השכן ויכול לשמור עצמו עליו להרחיק אלא דהתחדש בפרק לא יחפור חיוב הרחקה מהל' שכנים. ומאחר דחדית לן דעל השכן המזיק להרחיק ולא הניזק, שוב איכא לחייבו מדין מזיק ממש אבל יסוד פירקין הוא הרחקה ולא מדין מזיק.

והנה בסוגיא דסמיכת בור כשאין לשני בור עדיין, יש לשאול הפוך, דלמה יהיה אסור לו לסמוך, והרי הוא עושה ברשותו ואינו מזיק לשכנו כלל דהא אין לו בור כרגע. וכל מה שיוגרם לו נזק הוא שאם פעם ירצה גם הוא לעשות בור יצטרך להרחיק, ויפסיד מסמיכת הראשון. ומדוע זה מחייב את הראשון שלא יסמוך.

וזה לכאורה טענת אביי דבעידנא דקא חפר ליתא לבור. אבל שיטת רבא טעונה ביאור, מדוע שלא יסמוך. וללישנא השניה אמר רבא אינו סומך כי גם לר' יוסי דס"ל דעל הניזק להרחיק היינו כאשר אין זה גירי דידיה, חיצים שלו, אבל כאן בזמן חפירת הבור כל מרא ומרא דקא מחיית קא מרפית לה לארעאי. וצ"ב מדוע נחשב גירי דידיה לחייב גם לפי ר' יוסי כאשר אין לשכן בור בינתיים כדי לומר שמזיק לו עכשיו.

ובקצות החושן (סי' קנה ס"ק יא) כתב דלאביי אין על המזיק דין הרחקה אלא היכא שהניזק כבר עמד שם אבל לרבא ס"ל דצריך להרחיק את עצמו שלא יזיק אח"כ, אפילו בא הניזק אח"כ. וכן מבואר כבר בראשונים, דבעליות דרבנו יונה כתב דרבא ס"ל בלישנא קמא דאע"פ שאין במעשיו נזק עכשיו הרי הם נזק להבא, ולכן חייב לא לסמוך.

ולפי הלישנא השניה רבא אוסר לסמוך בשדה העשויה לבורות, ואפילו לר' יוסי, דנחשב גירי דידיה כי בכל מכה הוא מרפה את הקרקע. וכתב בעליות דרבנו יונה דמקלקל הקרקע לגבי בורות. והיינו דאמנם אין הנזק לבור שלא קיים עדיין אבל היות והשדה עומדת לבורות והוא חופר בסמיכות לשדהו, הוא מיד מחליש

את שדה חבריו שלא תהיה ראויה כאן לבור ולכן נחשב גירי דידיה. אבל לל"ק דנחלקו בשדה שאינה עשויה לבורות רבא אליבא דרבנן דוקא אמרה למילתיה אבל לר' יוסי יכול לסמוך כי כאן לא הוי גירי דידיה כיון שהשדה אינה עשויה לבורות אבל לרבנן אינו סומך אע"פ שאין במעשיו נזק עכשיו הרי הם נזק להבא, שאם ימלך חבריו לחפור שם בור לא יוכל.

היוצא מדבר רבנו יונה הוא דל"ק נחלקו אביי ורבא אי חשיב מזיק על נזק שיבוא אח"כ. ולל"ב ס"ל לרבא דהוי נזק עכשיו לקרקע, ולכן חייב להרחיק גם לר' יוסי. ואביי ס"ל דהיות וליתא לבור אין כאן נזק עכשיו, דלא מסתכלים על הקרקע אלא על הבור.

איברא דנחלקו הראשונים האם דברי רבא בל"ב דאפילו לר' יוסי מרחיק מדהוי גירי דידיה האם קאי גם לפי הל"ק או לא. דברבנו יונה הנ"ל מבואר דשייכים דבריו רק לל"ב, דגירי דידיה היינו שיש נזק כבר עכשיו, וזה לא שייך אלא בשדה העשויה לבורות שיש נזק מיידי לקרקע אבל לפי הל"ק דנחלקו בשדה שאינה עשויה לבורות אין כאן נזק לשדה דהא אינה עומדת כרגע לבורות.

אבל יש ראשונים שלמדו שדברי רבא קאי גם אל"ק. וכן הביא רבנו יונה בתחילת דבריו דנטר תלמודא בל"ק עד לישנא בתרא דהוה מסקנא דשמעתתיה לברר טעם דברי רבא, וסליק טעמא לתרין לישני. (ואח"כ כתב רבנו יונה דנראה לו דאמר כן רבא רק בל"ב וכן"ל). וכן הביא בחי' הרשב"א דאיכא מאן דמפרש דדברי רבא קאי בין לל"ק בין לל"ב אלא דנטר ליה עד השתא. וצ"ב לשיטה זו איך הוי גירי דידיה כשהשדה אינה עשויה לבורות, הרי אין כאן בור וגם לא קרקע שניזוקה.

ובחי' הריטב"א כתב וז"ל (בל"ק, דרבא אמר אינו סומך, דאמר ליה כי היכי דאת אימלכת וחפרת אנא נמי ממלכנא וחפרנא) אנא נמי ממלכנא וחפרנא, פירוש שהרי עשיתה אותה עשויה לבורות, עכ"ל. משמע מדבריו דאפי' דהוי שדה שאינה עשויה לבורות, ברגע שהראשון עשה בור, הרי הפך את השדה לשדה העשויה לבורות, וממילא הוי היזק מיידי לקרקע השכן. ולפי"ז אפשר ללמוד דדברי רבא בל"ב קאי גם אל"ק כי גם לל"ק הוי גירי דידיה כי השדה נהפכה לעשויה לבורות ולא יוכל לעשות שם בור בגלל הסמיכות לבור הראשון והוי נזק מיידי לקרקע. וכן מבואר בריטב"א בהמשך שנקט שגם לל"ק אמרינן טעמא דכל מרא וכו', ולשיטתו דגם בל"ק שייך גירי דידיה.

ובר"י קרקושא (מובא בקובץ שיטות קמאי עמ' תלב) כתב כל מרא ומרא וכו' וכיון שכן מעשיו נקרא גירי מפני שההיזק מוכן ונעשה מעכשיו ברשות חבריו, שאילו היה שם הנזק מזיקו (משא"כ באילן שאין שרשים עכשיו אז אין ההיזק מוכן עכשיו, שאילו היה שם בור לא ניזוק עד לאחר זמן). והיינו דאין הנזק בקרקע כהנ"ל אלא הנזק הוא כלפי הבור, ואע"פ שהבור עדיין אינו קיים חשיב גירי דידיה כי החץ כבר קיים להזיק. היוצא מדבריו דלגירי דידיה לא בעינן שהדבר הניזוק יהיה קיים עדיין אלא עצם זה שהכין את ההיזק נחשב גירי דידיה, ולכן גם לר' יוסי חייב להרחיק כי הוא פוגע בבור של שכנו.

ולפי"ז יש לדון האם שייכים דברי רבא שבל"ב גם לפי הל"ק דיש מקום לומר דבשלמא אם השדה עשויה לבורות אז כבר נחשב שיש חץ שמוכן לפגוע בבור כשיבוא אבל בשדה שאינה עשויה לבורות היות ואין בור באופן, אין זה נחשב גירי דידיה. או שנאמר שאפילו הכי נחשב גירי דידיה דהא המזיק כבר הוכן.

והנה נחלקו הראשונים למ"ד שסומך, כשיבוא השני לחפור בור, האם צריך להרחיק ששה טפחים או די בג' טפחים. בתוס' (יז: בד"ה אביי השני) כתבו דהשני צריך להרחיק ו' טפחים. אבל בחי' הרשב"א הביא דיי"א דמרחיק רק ג', שלמרות שמותר לראשון לסמוך אין השני חייב להרחיק ו'. וכן הביא במגיד משנה (פ"ט שכנים ה"י). וביאר בקצות (שם) דלשיטה זו אינו מרויח בקדימתו אלא סמיכתו אבל לא הרחקת חבריו דאכתי יש כאן היזק ולא נחשב שהראשון עשה בהיתר גמור. אלא דזה ניחא בשדה שעשויה לבורות אבל באינה עשויה לבורות לכאור' עשה בהיתר גמור ויתחייב השני להרחיק ו'.

יוצא דגם אליבא דאביי יש כאן איזו שהיא דרגה של עשיית נזק שבגללה שכנו לא יצטרך להרחיק ו'. ועוד יש להוסיף דל"ק הרי אביי מודה שלא יסמוך בשדה העשויה לבורות. וע"כ דגם לדידיה מתחשבים בנזק לשדה או לנזק שעתידי להיות, באופן שעומד לכך.